

M. Tršar

Nekaj misli o naši likovni situaciji

Ko se ob začetku novega leta oziramo po prehojeni poti v prejšnjem, se nam mimo neposrednih vtisov z vrste razstav — posebno številnih prav v jesensko-zimski sezoni — zarisuje slika celovite situacije na našem likovnem področju. Ta nas po eni plati seznanja z nivojem naših umetnostnih dosežkov in tem s primerjavo zmogljivosti po svetu določa objektivnejšo, ne zgolj domačo vrednost; po drugi pa nas opozarja na prednosti in pomanjkljivosti naše likovnokulturne politike, ki je vsaj posredno zaslužna ali kriva za eventualne uspehe ali spodsreke. In zdi se mi, da ne bo odveč, če bomo mimo tega skušali analizirati, rekel bi »likovno temperaturo«, še posebno likovno klimo, ki kdaj pospešuje kdaj duši domačo likovno ustvarjalnost. Iz takega sinoptičnega pregleda bo najlažje odločiti za potrebne sklepe za popravke in izboljšave v prihodnje.

Čeravno v preteklem letu na likovnem področju nismo doživljali avantgardističnih presenečenj in šokov, bi vendarle težko govorili o stagnaciji. Vrsta zrelih, vodilnih likovnih ustvarjalcev je na razstavah potrdila visoko umetniško raven in v nekaj primerih nakazala obete za razreševanje nove problematike mimo pri nas najpogostejšega prizadevanja za kristalizacijo lastnega izraznega sveta. Vendar je treba poudariti, da je tako »stara« kot tudi »srednja« generacija že zakoličila področje svojega likovnega iskanja in ni pričakovati, da bi odprla docela nove poti, vabljive za sledivce. Tudi »mlajša« si je razmeroma hitro začrtala svoj likovni program in razen ene, dveh izjem ne poskuša posegati iz že preizkušenega v neznano. Nedvomno pa stoji sedanja »mlada« generacija pred nalogo, da s svežostjo likovne problematike, s predrugačenim, sebi lastnim pogledom na svet poživi likovno vretje v naših umetnostnih arenah. To bi bil njen najvrednejši prispevek nadvse kvalitetnim dosežkom predhodnikov. Ne smemo namreč pozabiti, da je edino pravično presoјati generacijo skozi prizmo časa in razmer, ki so jo formirale in ki jim je iskala ustrezajoč izraz, ne pa morebiti v luči trenutne odmevnosti in aktualnosti. Tako moramo našim povojnim generacijam priznati, da so v manj ko v dvajsetih letih z nekaterimi umetniki predvojne dobe prebili ograde, ki so jih potiskale v oznake provincialne umetnosti. Ne le da se je v svojih viških jela naša umetnost kosati z evropskimi in svetovnimi dosežki, tudi v povprečju se je opazno dvignila likovna raven. Vsiljuje se mi primerjava med nedavno videnim rimskim Quadrienalom pa med našo likovno zmogljivostjo. Razen res slovečih imen in izrednih dosežkov je bila na njem — posebno iz zadnjih let — kopica del, ki bi ne presegla mnogih naših. Tisto, kar je bistveno razločevalo rimsko panoramo od naših razstav (če jih v mislih združimo v nekakšno popolno, neabstinirano društveno razstavo), je živost problemskih iskanj in ne morebiti umetniško izpovedna polnokrvnost. In prav tod kaže pot, ki naj bi jo hodila naša likovna mladina. Prvi koraki v to smer so že storjeni. Bistveni se mi

zde njeni odmiki od tradicionalnega gledanja. Ne glede na različne smeri in hotenja ne priznavajo več edino zveličavne »pikturalnosti«, strukturno faktorne mikavnosti površin ipd. Mladi so si usodili pripisati barvi spet njen osnovni izrazni učinek, se pravi računajo na njeno kvaliteto in kvantiteto. Tudi »nesentimentalno« obravnavanje tematike, načrtovalno, vnaprej domišljeno in tehnično izčiščeno izvedeno likovno izraznost smemo šteti za nov element mladega slikarstva in kiparstva. Odvrgli so vrsto »tabujev« in si postavili kopico novih ciljev, novih poti do njih. Prav v zadnjem letu smo se večkrat srečali s povezavami likovnosti in izrazito funkcionalnimi hotenji. Bolj kot kadar koli doslej smo imeli priložnost prisluhniti govorici aplikativnih dosežkov, naj bo v designu, vizualnih komunikacijah ali v industrijskem oblikovanju. Začutili smo potrebo, da na novo ovrednotimo vrsto estetskih konstant, dosedaj navidez sakrosantnih, a v resnici funkcij našega spreminjajočega se časa in prostora. Zabeležili smo nekaj uspešnih primerkov knjižnega oblikovanja, poskuse drugačnega vrednotenja ilustracije, spremenjen odnos do likovnega potrošnika z izdajami grafičnih map, pesmi — knjig — grafik ipd. Pa tudi na spremljajočem umetnostnozgodovinskem, kritičnem in likovnoteoretskem področju je bilo to leto zadovoljivo plodno in kvalitetno.

Ob izdajah likovnih publikacij, ob podpiranju in usmerjanju razstav, ob odkupih del in nagradah za najbolj uspele pa se sprašujemo o uspešnosti in neuspešnosti določene likovne politike. Ustanovitev kulturne skupnosti pomeni vsekakor odločilno zarezo v dosedanje prakso. Da se lahko ustvarjanci enake ali vsaj podobne umetnostne zvrsti med seboj pogovore in samoupravno odločajo, komu naj gre v prvi vrsti podpora, katero vejo velja posebej pospeševati, komu, zakaj in koliko naj se dá denarja — ta samoupravna pravica je gotovo pomemben korak h končnemu idealu, ko bo mogoče zadostiti vsem potrebam. Že v letošnjem letu smo videli, da je kulturna skupnost podprla vrsto akcij, edicij, razstav in podobnih manifestacij, ki bi bržčas v primeru »neumetniškega« sestava odločujočih ne bile deležne tolikšnega razumevanja. Nedvomno je bila in še nekaj časa bo poglobitna ovira pičlost gmotnih sredstev, ki so tej skupnosti na razpolago. Kako pereče je to gmotno vprašanje, se zavemo, če pomislimo, da večini kvalitetnih razstavljalcev pri nas niso z odkupom povrnjeni niti materialni stroški razstavljenih eksponatov, kaj šele v delo vloženi čas. Ob današnjem šibkem likovnopotrošniškem trgu pri nas je domala edina možnost večjega honorarja za ustvarjalno avtorjevo delo odkup na razstavi ali morebitna nagrada. Še huje prizadene ta gmotna skrb kiparje, ki jim stroški za kiparski material mimogrede presežejo nekaj starih milijonov. Toda prvi korak je storjen. Če smo si ustvarili samoupravni instrument, ki naj skrbi za rast kulture in je gotovo najbolj kompetenten pa tudi najbolj objektiven pri delitvi sredstev, je naša naslednja dolžnost, da mu priborimo toliko sredstev, kolikor jih potrebuje za pokritje najnujnejših potreb nemotene likovne rasti.

V preteklem letu smo opazili poudarjeno skrb za likovno amatersko in »naivno« ustvarjalnost. Vsekakor je prav in hvalevredno podpirati najširšo likovno dejavnost, saj likovna kultura ne raste le iz profesionalnih šol in institucij, marveč poganja korenine iz vsega likovno dejavnega v narodu. Treba pa bo storiti še marsikaj, da bo šla ta podpora res v pravo smer in pomagala le tistemu, kar je pozitivno, rasti vredno. Ne smemo namreč pozabiti, da so te dejavnosti le spremljajoče, le v redkih primerih enako-

vredno se vključujejo v tok profesionalnih umetniških prizadevanj. V nobenem primeru ne bi smeli podpirati takih dejavnosti, ki z nekvaliteto zasičujejo že tako boren trg likovne prodaje in kvarijo okus preprostega potrošnika. Ko se ponekod sprejemajo strogi zakoni za omejitev literarnega in časopisno likovnega kiča, velja poudariti, da je lahko tak amatersko-primitivističen likovni kič dosti bolj pritajen, zato pa nič manj škodljiv.

Ob vsem zadovoljstvu, ki ga moremo občutiti ob nenehni rasti naše likovne kvalitete, pa žal ugotavljamo, da je likovna klima pri nas dokaj neugodna. Tu ne mislim na prepad med vrhunskimi likovnimi dosežki in likovnim gledanjem širšega občinstva, ki teh ne razume; tudi ne na očitke, da naša skupnost likovne ustvarjalnosti ne podpira v zadostni meri, predvsem pa ne v sorazmerju z našimi likovnimi dosežki in priznanji doma in na tujem — v mislih mi je naša značajska slabost, ki ustvarja pri nas domala nemogoče razmere za vse ambiciozne, nadpoprečno nadarjene in delavne likovnike. Gre za našo tipično lastnost, da po eni plati megalomansko zahtevamo od našega umetnika, naj iz »lastnih korenin«, iz svoje zemlje, kot pravimo, zraste v likovno korifejo, ki bo vsemu svetu razglasila slavo našega genija; po drugi pa vsakemu, ki mu je uspelo dvigniti se do nadpoprečja, doseči priznanje in slavo v tujini, pri priči oponesemo, da je le epigon, papagajsko ponavljajoč tujo učenost, brez lasinega jaza, brez naše likovne samobitnosti. Po eni strani torej zahtevamo, da uspe iz lastnih moči, brez tujih vplivov do likovne osebnosti, ki bo očarala ves svet, po drugi pa tistim, ki se jim je to posrečilo, očitamo kozmopolitstvo in epigonstvo. Vzrok za tako nedosledno ravnanje pa tiči v našem prirojenem konvencionalizmu, ki ne prenese vznemirjanj in pretresov z novostmi; ki se bolestno brani vplivov, pozablja pri tem, da se jim ne dá izogniti, saj smo — in smo od nekdaj bili — le otoček sredi neizmerne morja, ki nas oplakuje s svojimi vplivi, tehnikami, z idejami in novimi vsebinami. Čisto napačno je misliti, da je moč naroda v zavračanju tujih vplivov. Zgodovina je že nešteto dokazala, da je prava vitalnost naroda ne samo v rojevanju lastnih idej, ampak tudi v posvajanju in prilikovanju tujih. Tudi če v umetnosti nismo izumili impresionizma, smo ga — ne po zaslugi tedanjih kritikov, ki so podobno kot nekateri danes vpili o tujih vplivih — znali ponášiti. Posvojili smo ga in ga danes občutimo kot začetek slovenskega modernega slikarstva! Umetnik, ki ustvari polnokrvno umetnino, bo vanjo položil — ne glede na sposojeni »izem« — sebe celega, se pravi tudi svojo slovensko naravo. Zato je toliko bolj nerazumljivo naše nenehno nasprotovanje in podcenjevanje likovnikov, ki so se drznili seči prek pri nas običajnega, že privajenega. Ta naša konvencionalnost je od nekdaj spravljal v obup najnaprednejše iskavce likovnih rešitev. Od štirih impresionistov pa prek Pilona, Kralja, Preglja in Kregarja do Mušiča — kako neradi smo priznavali zaslužen ceno tem ustvarjalcem, ki so danes že neizbrisna imena naše likovne zmogljivosti. In paradoks: komaj je tak ustvarjavec umrl, že smo mu šteli v dobro prav tiste prvine njegovega dela, ki smo jih bili prej obsojali. Potem smo na ves glas hvalili, da je prav on k nam prinesel, presadil, prvi uporabil ipd. to in to novost, ki smo mu jo za živega anatemizirali. Prav najbolj nemirne in ustvarjalno iščeče umetnike v njihovih najbolj dejavnih letih oviramo s sumničenji in nezaupanjem. Še posebej nepriljubljeni pa nam postanejo, ko gredo po zaslužen priznanje

na bienale in razstave v tujino. Namesto da bi sami opazili in nagradili njihovo kvaliteto, jim potlej oponašamo, da so priznanje zanje po krivem dobili na tujem. Taka likovna klima prav gotovo ne more pospeševati ustvarjalne likovne vneme. Še več, kriva je za obupavanje in občutek mnogih naših ustvarjalcev, da si nimajo kaj obetati. Med umetniki bodo vedno razlike, od povprečnih do izjemno nadarjenih. Spoštovati moramo vsakteri ustvarjalni napor, toda posebne spodbude so vredni tisti, ki predstavljajo najboljše, kar zmore naša likovna občutljivost. Sprememba teh naših konvencionalnih odnosov do likovno progresivnega ustvarjanja se mi kaže prav toliko pomembna kot večja gmotna sredstva, ki jih bo morebiti že jutri mogla dajati naša družba za uspešnejšo rast likovne ustvarjalnosti.

Mart
Ogen

Kriza

Glas: Življenje je polno kompromisov. Slej ali prej boš moral začeti pristajati nanje.
Jaz: Ne pristanem.

KRIZA. Posneli so mi kožo.
MORDA BLODNJE

Zvezali so me, mi zamašili usta,
potem so se lotili dela.
Zarezali so vame, kot bi bil mrtev,
odrezali so mi ušesa,
s skalpelom odstranili veke,
mi podržali ogledalo pred oči:
Hoteli so ugotoviti, koliko prenesem.
Povedali so mi: Šlo je za dobro vsega človeštva.
Nemogoče je naštevati vse, kar so počeli z mano.
Bili so pravi znanstveniki.
Skrbno so pazili, da jim ne umrem.